

runt; unde pie ac probabiliter creditur ita facere.

DISPUTATIO LXXXVII.

DE MINISTRO AD SACRIFICIUM NECESSARIO,
EJUSQUE OBLIGATIONE.

Sacerdotes sunt proprii ministri hujus sacrificii. — Explicuimus obligationes omnes, pertinentes ad sacerdotes, qui sunt proprii ministri hujus sacrificii; quia vero ipsi etiam indigent aliquibus, vel saltem aliquo sibi in hoc ministerio deserviente (quod etiam inter cæmerias Missæ ab aliquibus computatur, ideo de hujusmodi ministro duo breviter videnda sunt. Primum, quanta, et qualis sit ejus necessitas; deinde, quænam obligations ad illum pertineant.

SECTIO I.

Utrum ad sacrificium Missæ peragendum, unus aut plures ministrantes necessarii sint.

1. Ratio difficultatis est, quia Sother Papa, ut Gratianus refert, in c. Hoe quoque, de Consecr., dist. 4, præcepit, ut nullus presbyter Missarum solemnia celebrare præsumat, nisi duobus præsentibus, sibique respondentibus; quod etiam præcepisse Anacleto, colligi potest ex ejus epistola 1, ubi de sacerdotibus agens, sic inquit: *Ipsi, quando Domino sacrificant, non soli hoc agere debent, sed testes secum adhibeant, ut Domino perfecte in sacratis Deo sacrificare locis, probentur.* Et postea de Episcopo addit, ut plures testes adhibeat, quam aliud sacerdos, ut refertur etiam in cap. Episcopus, de Consecr., dist. 4. Unde præceptum hoc ex Sothero et Anacleto refert Microlog., de Rebus Eccles., cap. 2, et simile refert Burch., lib. 3, cap. 68, ex Concil. Nannet., cap. 30. Et ratio, quæ ex his decretis sumitur, est, quia sacerdos in Missa sæpe loquitur cum multis, ut, cum dicit: *Dominus vobiscum, et, Orate fratres, Benedicat vos omnipotens Deus;* et quod difficultius est, sæpe canon facit mentionem plurium offerentium et circumstantium, imo et communicantium, ut patet ex illis verbis: *Quotquot ex hac altaris participatione sumpserimus, omni benedictione caelesti, et gratia repleamur.* Unde Walfred. Strabo, lib. de Rebus Eccles., cap. 22, illam dicit esse legitimam Missam, in qua adsunt sacerdos, respondens, offerentes et communicantes. In

contrarium vero est Ecclesiæ consuetudo, qua receptum est, ut sæpe Missæ dicantur, uno tantum assistente et respondentente. Unde in Concil. Mogunt. I, c. 43, solum requiritur, ut presbyter non celebret solus, quamvis eadem ratio supra tacta ibi adjungatur, scilicet, nam quomodo dicit, *Dominus vobiscum, Sursum corda, et alia similia, cum aliis nemo cum eo sit?*

2. In hac re possunt esse duæ extremæ sententiæ. Prima est hæretorum hujus temporis, qui graviter reprehendunt Missas solitarias (quas vocant), seu privatas, et præsertim eas, in quibus nulli communicant præter sacerdotem. Fundanturque in exemplo cœmæ Dominicæ; Christus enim, multis astantibus hoc sacrificium perfecit, et simul sumpsit, et distribuit omnibus qui præsentes aderant, et subjunxit, *hoc facite;* ita ergo ex ordinatione illius peragendum est. Secunda sententia esse potest, Missam posse celebrari sineullo ministro, quia jure divino hoc non est prohibitum, neque jure etiam Ecclesiastico constat in hoc aliquid esse præscriptum. Nam illa jura Pontificia antiquata sunt, ut videbimus. Concilium autem Moguntinum provinciale est, unde non potest generalem obligationem inducere; neque ratio ejus videtur convenienter adjuncta; alias etiam sacerdos non posset Ecclesiasticum officium dicere sine ministro, quia etiam dicit: *Dominus vobiscum.* Respondent aliqui, non esse simile, quia, quando sacerdos solus recitat, non debet dicere, *Domini vobiscum, sed, Domine exaudi orationem meam.* Ita Durand., lib. 2 de Ritibus Eccles., cap. 45, qui falso in eamdem sententiam citat Durand., lib. 4 Ration., cap. 4, et revera est falsa sententia, ut docet Navar., lib. de Horis canon., cap. 22, et multo antea significavit Petrus Damiani, in epist. supra citata, de *Dominus vobiscum;* et constat satis ex usu Ecclesiæ. Addo, etiam esse alia verba in canonico officio, quæ videntur requirere plures astantes, vel saltem ministrum respondentem, quæ nihilominus dicuntur a sacerdote, dum solus recitat, ut, *Oremus, Benedicamus Domino,* etc. Ergo idem potest in Missa fieri.

3. Prima conclusio. — *Notabile.* — *Auctoris sententia.* — Dico primo, circa hoc nihil esse jure divino præceptum, aut prohibitum. Hæc conclusio ex parte de fide est, et quoad omnia videtur mihi certa. Quod enim jure divino non sit præceptum, ut quoties Missa offertur, et Eucharistia consecratur, assisten-

DISPUTAT. LXXXVII, SECT. I.

919

tibus distribuatur, in superioribus late probatum est; ubi etiam e converso ostendimus, non esse præceptum jure divino eis, qui Missæ assistunt, ut in ea communicent; hæc enim duo correlativa sunt; nec posset unum sine alio præcipi. Videantur supra dicta, ne eadem repeatantur. Deinde est etiam de fide, non esse jure divino præceptum, ut Missa coram multis ministrantibus, et assistantibus dicatur, et non possit cum uno solo dici; hoc etiam probat satis usus Ecclesiæ, qui, cum sit fere universalis et ab Ecclesia generaliter approbatus, non potest errorem continere; non est ergo contra divinam prohibitionem. Neque existimo hanc consuetudinem esse parum antiquam, quamvis id significet Odo Cameracensis, in expositione canonis dicens: *Cum primitus Missæ sine collecta non ferent, postea mos inolevit Ecclesiæ solitarias et maxime in cœnobiosis fieri Missas.* Nihilominus tamen hunc morem esse valde antiquum colligi potest ex Gregor., lib. 4 epistolar., c. 43, alias 87, ubi prohibet, Missas publicas fieri in quodam monasterio, ne in servorum Dei secessibus, popularibus occasio prebeat ulla conventibus; simile quid habet lib. 4, epist. 46, alias c. 146, ubi prohibet, Missas publicas in quodam loco celebrari, ubi tamen Missam fieri permittit idem lib. 7, epist. 74, et lib. 8, epist. 3, quibus locis, etiam facit mentionem Gregor. privatorum oratorium, in quibus Missæ dici solebant, non tamen publice, ne cum populi concursu fierent; et homil. 37 in Evangel. refert, Cassium Narnensem Episcopum, aliquando in privato oratorio celebrasse, quod ad Ecclesiam ire non valeret. Augustin. etiam, 22 de Civit., c. 8, meminit cuiusdam Missæ privatum dictæ in privato loco; et de S. Gregorio Nazianzeno refert Sozomenus, lib. 7 Hist., c. 5, sacrificare solitum in exigua cellula in privato oratorio; et Niceph., lib. 8, c. 31, ait, Lucianum Martyrem sacrificasse in carcere, et suo pectori pro altari usum esse, cum jaceret onustus catenis. Constat autem ad haec loca, et in hujusmodi sacrificiis, non potuisse audientium seu ministrantium multitudinem congregari. Item de Consecrat., dist. 4, in c. Et hoc, refertur ex August., ut Missæ peculiares, quæ diebus solemnibus fiant, non ita publice fiant, ut propter eas populus a publicis Missarum solemnibus abstrahatur. Deinde probatur ratione, quia nullibi tale præceptum divinum habetur scriptum, neque ex traditione colligitur, sed potius contrarium, ut ostensum est.

4. Secunda conclusio. — *Quot, quibusque modis dici soleant Missæ tum privatae, tum publicæ.* — *Quæsito satisfit.* — Dico secundo, jure Ecclesiastico necessarium esse, per se loquendo, saltem unum ministrum præter sacerdotem sacrificantem, non tamen plures, nisi in Missis solemnibus. Hæc est communis sententia auctorum, quos statim referam. Ad quam explicandam est imprimis supponenda

illa distinctio Missæ in solemnem seu publicam, et particularem seu privatam. Quibus vocibus caute hoc tempore utendum est propter haereticos, qui Missas privatas damnant; eas autem præcipue vocant privatas, in quibus nemo præter sacerdotem communicat sacramentaliter; quorum sensum damnans Concil. Trident., sess. 22, c. 6, et can. 8, dicit, *has Missas communes censendas esse, partim, quod in eis populus spiritualiter comunicet, partim vero, quod a publico Ecclesiae ministro, non pro se tantum, sed pro omnibus fidelibus, qui ad corpus Christi pertinent, celebrentur; quæ posterior ratio universalior est; semper enim sacerdos offert, Ecclesiae nomine, ut publicus legatus pro toto orbe, ut ex canone Missæ constat; et ex Chrys., homil. 5 de Verbis Isaiae, et 26 in Matth., et ex aliis multis supra adductis.* Sed quanquam in hac verborum significatione hoc verum sit, tamen aliis rationibus constat, quasdam Missas peculiares vel privatas dici, ut a publicis vel communibus distinguantur; sic enim interdum dicuntur Missæ peculiares, quæ juxta propriam devotionem dicuntur de aliquo Sancto, vel de Trinitate, etc., et non juxta commune officium Ecclesiae; et ita sumitur hæc vox in cap. Quidam laicorum, de Celebrat Miss., et nunc communiter hæc dici solent *Missæ votivæ*, distinguunturque a Missis *de die*, aut *de tempore*. Alio modo dici solent Missæ privatæ seu peculiares, quæ speciali intentione pro aliquo negotio, vel pro aliqua persona offeruntur, ut pro defunctis, pro Rege, fructibus, etc., a quibus non excluditur generalis oblatio et deprecationis; hoc enim nunquam fieri licite potest, ut supra diximus; sed quia ex peculiari intentione pro aliqua re speciali fiunt, hoc titulo private dici possunt; et contrario, quæ absolute pro omnibus offeruntur sine peculiari applicatione, dicentur communes seu publicæ; quæ tamen vocum significatio ad præsens institutum nil referit. Alio item modo, et satis juxta vulgi consuetudinem, nunc dici solent Missæ publicæ seu solemnies, quæ canuntur; privatæ vero, quæ tantum recitando dicuntur; nam communiter cantus adjungitur propter populi frequentiam et solemnitatem, et ideo quando sine cantu dicitur Missa, per se non censetur requiri hanc populi frequentiam, et ideo privata dicitur. Unde ad hæc duo membra sic explicata potest facile applicari conclusio posita, quamvis formaliter loquendo, si solam solemnitatem cantus attendamus, nihil repugnet, Mis-

sam hoc modo cantari cum uno solo ministro, etiam si nulli alii assistant; quod neque per se malum est, neque aliquo jure Ecclesiastico reperitur prohibitum; imo in aliquibus parvis oppidis interdum ita fit, nec reprehensione dignum censemur; quamvis enim raro accidat, ad hujusmodi Missam aliquem populum non congregari, tamen, si id acciderit propter inertiam, aut occupationem, vel raritatem populi, non ideo male ageret sacerdos suam solemnitatem, quantum in se est, adhibendo. Alio ergo modo dicitur Missa publica, quæ signo dato cum publica populi convocatione in publico loco, et certo tempore ad populi conventum destinato, fit; quomodo loquitur Gregor. citatis locis, et Augustin. in dict. c. Et hoc attendendum. Et hæc quidem Missæ, quamvis de se publicæ sint, non tamen ita requirunt populi conventum, ut, si fortasse deficiat, sine illo dici, aut fieri licite non possint, quia licet populus, vel præcipiatur, vel invitetur, ut ad illas conveniat, tamen sacerdos non prohibetur eas dicere, si per possibile vel impossibile, populus advenire negligat. Ex hoc ergo solo capite non requiruntur etiam ad has Missas in rigore plures assistentes vel ministrantes. Adjungi tamen solet in his Missis quædam peculiaris solemnitas, juxta ecclesiasticum ritum, juxta quem dici solent cum diacono, subdiacono, acolythis, etc., et hæc dicuntur proprie Missæ solemnies, de quibus loquitur D. Thom. hic, art. 5, ad 42, dum ait, *quod in solemnie celebratione Missæ plures debent adesse*, quod in sensu composito (ut sic dicam) est per se notum, quia de intrinseca ratione hujus solemnitatis est pluralitas ministrantium; si ergo Missa debet esse solemnis, necesse est, ut plures in ea ministrent. An vero necesse sit, Missam interdum fieri cum hac solennitate, id quæri potest. Et dicendum videtur imprimis, non esse necessarium, ita semper fieri, ut constat ex usu Ecclesiae, et ex facto etiam Christi Domini; deinde satis esse consentaneum juri etiam divino ut interdum ita fiat; non enim sine causa distincti Ordines instituti sunt, diaconatus, subdiaconatus, etc., sed, ut eorum munera exerceantur; maxime autem exercentur in his Missis solemnibus. Item, hoc multum refert ad splendorem, et solemnitatem Ecclesiasticorum officiorum, et ad maiorem reverentiam hujus sacrificii, et ad differentiam festivitatum, ut cum majori, vel minori pompa et solemnitate fiant; ac deni-

que ad populi instructionem vel devotionem excitandam. Unde tandem concluditur, posse quidem alicubi esse obligationem aliquas Missas dicendi cum hac solemnitate; sed quia de hac obligatione non est una generalis lex pro tota Ecclesia lata, in diversis locis seu Ecclesiis, juxta diversas consuetudines aut peculiares leges, consideranda et servanda erit talis obligatio, et ea supposita, in modo solemnitatis adhibendo, servandus erit ritus ab Ecclesia institutus, juxta ea, quæ in disp. 83 et 84 dicta sunt.

5. Juxta hanc ergo acceptiōē Missæ solemnis seu publicæ, Missa privata dicetur omnis illa, quæ cum prædicta solemnitate non fit; et hoc sensu intelligitur conclusio posita, quod in Missis privatis non requiratur pluralitas ministrantium, seu assistentium, etiam ex Ecclesiastico jure, quod etiam docet D. Thomas, citata solutione ad 12, et alii auctores, et constat ex communi usu, qui declarat, vel nunquam fuisse tale præceptum ab Ecclesia latum; vel, si aliquando fuit contraria consuetudine generaliter recepta, videntibus et consentientibus Episcopis et Pontificibus fuisse abrogatum. Et quidem D. Thomas supra significat, nunquam in Ecclesia fuisse hoc præceptum; nam decretum illud Sotheris exponit de Missis solemnibus, fortasse, quia ibi dicitur: *Nullus Missarum solemnia celebrare præsumat, etc., nisi duobus præsentibus*; sed hæc difficilis est exppositio, tum quia hoc sensu superfluum est tale præceptum, quia, ut supra dicebam, fieri non potest ut Missa solemnis sine pluribus ministris celebretur, quia in hoc ejus solemnitas consistit; vel certe dicendum erit, ibi præcipi, quod omnes Missæ cum ea solemnitate dicantur, quod est difficilius, et contra D. Thom. mentem; tum etiam quia ratio, quæ ibi subjungitur, generaliter omnes Missas comprehendit, scilicet, ut sacerdos apte possit dicere, *Dominus vobiscum*, et similia. Unde Innocent. III, lib. 2 de Mysteriis Missæ, c. 23, referens hoc præceptum, addit hæc verba: *Verum aliud est, necessitatis articulus, aliud religionis contemptus*; quibus significat, præceptum illud obligare, quando commode impleri potest; tamen ob necessitatem prætermitti posse. Sed revera, nulla alia interveniente necessitate, nisi quia non sunt plures, qui velint Missæ assistere aut ministrare, potest Missa, uno solo ministrante, dici, quia revera nullum est de hac re præceptum, a cuius observatione oporteat ob necessitatem excusari. Aliter ergo Alens., 4 part., q. 36, memb. 5, alias quest. 40, membr. 5, art. 2, § 7, dicit, quædam retroactis temporibus statuta fuisse ob reverentiam tanti mysterii, quæ postea abrogata sunt per usum, propter necessitatem et utilitatem. Et hujusmodi est hoc, de quo agimus; multiplicato enim numero presbyterorum, et utile, et necessarium fuit cum uno ministro celebrare, ne frequenter cogerentur sacerdotes sacrificium omittere. Ratio autem in prædicto decreto allata congruitatem quidem habet, non tamen necessitatem; nam, cum sacerdos dicit, *Dominus vobiscum*, Ecclesiam alloquitur, ad eamque intentionem suam referre debet. Unde Odo Camerac., ubi supra, de sacerdotibus hoc modo private ministrantibus ait: *Cum non habeant, quam pluraliter collectam salutent, nec plurales mutare possint salutationes, convertunt se ad Ecclesiam, dicentes, se Ecclesiam in Ecclesia salutare, et in corpore totum corpus alloqui, et virtute totius communionis in Ecclesia confici sancta mysteria per gratiam Dei. Neque esse quemquam alicubi fidelium, qui vivificorum non fiat particeps sacrosanctorum, dum in corpore Ecclesiae adhæret capiti, velut utile membrum. Et, juxta hunc sensum, exponit particulam illam canonis, Et omnium circumstantium, non tantum de iis qui corporali adsunt præsentia, sed de omnibus, qui in fide cum sacerdote communicant, et Christo capiti adhærent, ut ibid. latius Titelman. exponit, qui eodem modo exponit illa verba, Vel qui tibi offerunt, et illa, Quotquot ecz hac altaris participatione sumpserimus, scilicet, vel sacramentali sumptione, vel spirituali, per fidei et charitatis unionem. Dici etiam posset, merito illa verba in plurali dici a sacerdote, quia regulariter solent multi adesse, et ita ex intentione sacerdotis referri possunt ad circumstantes, sive unus sit, sive plures. Alia vero verba Anacleti P. minorem difficultatem habent, quia, neque voces continent, quæ satis aperte præceptum indicent, sed consilium vel admonitionem; neque fundantur in ratione aliqua necessitatibus, sed cujusdam congruitatis et decentie, quæ fortasse eo tempore magis habebat locum, quando sacerdotum multitudo, et sacrificiorum frequentia tanta non erat. Denique, quod Strabo ait, legitimam Missam esse, in qua sunt sacerdos, respondens, offerentes et communicantes, licet improprie dictum sit, pie tamen potest exponi, vocari legitimam quoad perfectum usum, et participationem hujus*

sacrificii, et sacramenti; non vero quoad necessitatem legis impositæ circa modum sacrificandi.

6. Decreta vero in contrarium citata in principio sectionis probant primam hujus conclusionis partem, nimurum, unum saltem ministrum esse necessarium ad Missam dicendam; et confirmari potest ex c. Proposuit, de Filiis presbyterorum, quamvis ibi eodem modo de Missa, et de aliis divinis officiis, sit sermo. Unde videtur exponi posse textus ille de Missa solemni, seu publica quoad cantum; tamen in Concilio Basiliensi, sess. 21, inter alios abusus aliquarum Ecclesiarum ibi prohibitos ponitur, quod Missa privata sine ministro dicitur. Et (quod caput est) hæc omnia decreta sunt universalis consuetudine confirmata, quæ consuetudo, etiam si alia deessent, haberet vim præcepti; et ita sentit D. Thom. supra; Palud. in 4, dist. 43, quæst. 2, art. 4; Soto, quæst. 2, art. 5, ad 42; Sylvest., verbo Missa, quæst. 2; Anton., 3 part., tit. 43, c. 6, § 5.

7. Quæsitum. — Potius celebrandum est sine ministro, qua cum fœmina ministrante. — Sed dubitari circa hoc solet, an oporteat hunc ministrum esse virum, vel possit esse fœmina. Respondetur, quamvis remoto possint fœminæ interdum respondere sacerdoti, ut ex choro facere solent in Missa solemni, tamen proxime ad altare ministrare, respondendo, aquam et vinum præstando, et alia similia faciendo, nec possunt, nec debent, ut docent autores supra citati, ex c. 4 de Co-habitat. clericor. et mulierum, ubi dicitur, ut nulla fœmina ad altare præsumat accedere, aut presbytero ministrare. Item, quia est per se indecens, et nonnullum periculum continet saltem contra puritatem et munditiam tanti sacramenti. Ulterius interrogari solet, an in aliquo casu liceat soli sacerdoti, nullum ministrum habenti, sacrificium offerre, ita ut ipsem sibi respondeat, et inserviat, sicut dicebat secunda opinio supra citata. Et ratio dubii esse potest, quia, licet Ecclesia id prohibeat, tamen in casu necessitatis non videtur Ecclesiasticum præceptum obligare; ergo, saltem in illo licebit hoc facere. Atque ita sentit Glossa, dicto capit. Hoc quoque, de Consecrat., dist. 4, ubi ait, quod inclusus seu solitarius posset solus Missam cantare; et citat textum in capit. Quæsivit, de Verb. significatione; in quo dicitur, quod sacerdos uno præsente clero, vel etiam solus, potest infirmum ungere; ubi Glossa advertit, id in-

telligendum esse in necessitate, quæ legem non habet; idem ergo probabiliter dici potest in praesenti. Et hanc opinionem tenet Durand., lib. 2 de Ritibus, c. 45, et Soto in eamdem sententiam citat Paludanum, dist. 43, quæst. 2, art. 4; tamen ibi Paludan., concl. 2, solum dicit, unum ministrum sufficere, et dist. 43, quæst. 2, art. 3, concl. 4, dicit, quod, licet solus sacerdos possit ungere, si adjutorem non habeat, nunquam vero sine adjutore celebrare debet. Antonin. etiam supra, § 6, ait, quod, si aliquid eorum defuerit, quæ requiruntur ad ritum celebrationis, potius est omittenda Missa, etiam in die festo, quam sit celebrandum; at vero inter requisita ad hujusmodi ritum prius numeraverat ministrum; quamvis, in eo § 6, repetens et numerans aliqua alia in particuli, de hoc nihil specialiter meminerit. Denique Soto, dist. 43, quæst. 2, art. 5, ad 42, admittit, in aliquo casu necessitatis posse hoc fieri, non tamen adeo frequenter, ut Glossa supra citata significat, sed in urgenti casu necessitatis; ut, si esset dies festus, et non posset sacerdos Missam audire, nec socium habere sibi ministrantem; et hoc sequitur Jacobus de Graf., lib. 2 Sum., c. 42, n. 3, citans Antonium de Butr., in c. 2 de Vita et honestate clericor., n. 44. Mibi videtur, hoo non esse sine dispensatione agendum ob causam aliquam regularē (ut sic dicam) seu ordinariam; ut, v. gr., si quis eremita omnino solus viveret, sine socio, non posset licite, nec quotidie, nec diebus festis solus celebrare sine dispensatione, quia illa non potest proprie dici necessitas, sed voluntas; nemo autem potest sua voluntate instituere talem vivendi modum, in quo, præter communem Ecclesiæ consuetudinem, et contra ordinariam legem, celebret; at vero si necessitatis casus fortuito et extraordinarie accidat, probable existimo, posse hoc fieri sine culpa, quia auctoritas prædictorum auctorum facit rem moraliter probabilem. Item, quia hoc præceptum solum fundatur in Ecclesiastica consuetudine, quam merito interpretari possumus, extra articulum necessitatis. Addit vero Soto, consultius esse, non ita celebrare propter cujuscumque festi necessitatem, sed propter festum magnæ solemnitatis; quod quidem ego ita consulerem, sed non damnarem peccati mortalis eum, qui in quocumque festo id faceret. Unde fit, multo magis hoc licere propter periculum mortis ad sumendum viaticum, vel ad dandum illud alteri, et

sic de aliis similibus. Ac denique addendum censeo cum Soto supra, si in hujusmodi casu necessariam sit, aut solum ministrare, aut fœminam adjutricem habere, potius esse celebrandum sine ministro quam cum fœmina ministrante, tum quia hoc expressius est jure prohibitum, et de se videtur esse quid indecentius, magisque vitandum.

SECTIO II.

Ad quid obligetur is qui sacerdoti in sacrificando ministrat.

1. *Duplex minister Missæ.* — Offerebat se hoc loco iterum tractandus error haereticorum hujus temporis, dicentium teneri hujusmodi ministrum ad participandum de hoc sacrificio, seu ad communicandum. Sed nihil novi ocurrat dicendum contra hunc errorem, quia non est specialis ratio de hoc ministro magis quam de aliis, qui Missæ assistunt, quia nullo jure, neque divino, neque Ecclesiastico, ostendi potest, majorem obligationem habere in hoc ministrantes, quam assistentes; neque aut ex natura rei et communi lege sacrificii, aut ex peculiari institutione hujus sacrificii. Unde Concil. Tolet. XII, can. 5, de solo sacrificante dicit: *Quale erit sacrificium, cui neque ipse sacrificans participare dignoscitur?* Omissò ergo hoc errore, de quo plura videri possunt in Bellarm., lib. 2 de Miss., cap. 9 et 10, ut certum supponimus, non teneri hujusmodi ministrum ad communicandum in Missa, cui ministrat. Unde vix potest aliqua specialis obligatio, vel aliquod speciale præceptum assignari his ministris jure positivo impositum; sed solum illud, quod naturale est, ut unusquisque in assumpto munere, debito modo atque integre ministret. Ut autem hoc distinctius exponamus, distinguere possumus, juxta divisionem supra datam de Missa solemni et non solemni, duplex ministerium seu duplum ministrum Missæ. Unus est, qui ex officio ministrat, ratione Ordinis, quo ad tale ministerium consecratus est, ut diaconus, subdiaconus et inferiores clerici. Alius est, qui solum ministrat ut laicus, privatim inseriens, et nomine populi respondens.

2. Quæsito satisfit. — Aliud quæsitus. — *Responsio.* — *Dubii enodatio.* — De priori ministro ex officio multa possent hoc loco tractari, quæ partim ex materia de Ordine pendent, partim ex his, quæ dicta sunt de officio sacerdotis, servata proportione, defini-

niri possunt; et ideo breviter ea attingam, et remittam. Primum enim inquire potest, an hujusmodi clerici seu ministri teneantur interdum suum ministerium exercere, solemniter ministrando? nam ex iis quæ dicta sunt de obligatione sacerdotis ad sacrificandum, existimare quis posset eodem modo obligari inferiores clericos ad sua ministeria aliquando exercenda, quia ministerium datur propter usum ejus, et Ordo, seu consecratio ad aliquam actionem, propter actionem ipsam. Dicendum vero est, moraliter loquendo, nullam esse hujusmodi obligationem, neque ex divino jure, neque ex Ecclesiastico; nullibi enim scriptum extat tale præceptum; et Ecclesiastica consuetudo docet, neque traditione haberi, quia usus Ecclesiae est, ut multi ex his inferioribus clericis nunquam hæc ministeria exerceant, quod ab eis omittitur sine ullo scrupulo peccati; et ratio est, quia hæc ministeria non sunt adeo necessaria in Ecclesia, ut oportuerit absolute præcipi; in quo multum differunt a sacrificio, quod est proprium ministerium sacerdotis; et in eo etiam, quod sacerdos habet supremum et absolutum ministerium in suo ordine; reliqui vero inferioris solum habent ministerium in ordine ad ipsum sacerdotem; et ideo non est necesse, ut absolute obligentur, sed satis est, ut parati sint ad ministrandum, quando Ecclesia suo ministerio indiquerit, vel quando sacerdos, vel superior potestatem habens, imperaverit; aut denique, quando alio titulo beneficii vel consuetudinis tale munus ad eos pertinuerit. Deinde inquire potest, supposito quod hujusmodi ministri, sive voluntarie, sive ex obligatione solemniter ministrant, quid observare debeant vel teneantur in hujusmodi ministerio? In quo dicendum est, teneri ad ea observanda, quæ juxta ritum ab Ecclesia institutum, circa solemnam Missæ celebrationem instituta sunt, prout in Missali, vel Pontificali Romano habentur, sicut de sacerdote dictum est; omnia enim, quæ de illo dicta sunt, hic possunt cum proportione applicari. Itaque uti debent vestibus sacris ab Ecclesia institutis in suo ministerio; servare etiam debent cærenomas omnes, tam in verbis quam in actionibus consistentes, quæ ad illos pertinent; peccarentque hæc leviter omittendo, vel negligenter aut irreverenter tractando; secluso autem contemptu et scandalo, raro erit in hoc grave peccatum, quia ut ministerium hoc minus principale est, et accidentarium in officio Missæ, ita materia

hujus defectus communiter non appetit admodum gravis; interdum tamen esse potest, si, aut redundet in aliquam irreverentiam gravem ipsius sacramenti, aut, si eam ob causam aliquid omittatur, quod licet accidentale sit, tamen majoris momenti in Missa censeatur, ut, si ob negligentiam diaconi ministrantis calicem, mistio aquae omittetur; aut si subdiaconus vellet in Missa ministerium diaconi usurpare, nolletque epistolam dicere, aut aliquid hujusmodi. Tandem inquire posset, an teneantur hi, praesertim diaconus et subdiaconus, disponi ad gratiam, ut digne solemniter ministrent. Sed hoc sufficienter attigimus supra, tractando de sacramentis in genere, et de dispositione quæ ad illa ministranda requiritur.

3. Quæsitum. — Responso. — Auctoris sententia. — De alio ministro, qui absque ulla solemnitate vel consecratione Missæ inservit, solum necesse est, ut duo obseruantur. Primum, ut juxta ritum ab Ecclesia præscriptum respondere sciat, atque respondeat, quia alioqui male faceret, usurpando ministerium, quod non potest nisi ineptissime præstare. Item quia, si non rite respondeat, revera non erit minister. Unde perinde erit, quoad hanc partem, cum illius præsentia ac sine ministro sacrificare. Sed quæres, an in casu necessitatis, quando nullus adsit qui respondere sciat, possit sacerdos uti aliquo, quem ipsem sacerdos in eadem Missa ad respondendum instruat, præeundo, seu verba responsionum simul cum illo dicendo. Respondeo: si tanta sit necessitas, in qua liceat etiam sine ministro confidere, non est dubium, quin hoc etiam liceat; imo, cæteris paribus, potius esset utendum hujusmodi ministro, quam omnino sine ministro celebrandum, quia hoc modo minus violatur, etiam materialiter, Ecclesiastica consuetudo et præceptum. Unde consequenter existimo minorem necessitatem sufficere ad utendum hujusmodi ministro quam ad celebrandum omnino sine ministro; sine aliqua tamen legitima causa et magna indigentia ministrorum, non est hoc faciendum, quia est minus decens, et valde alienum a consuetudine Ecclesiæ, et a ritu ejus, ad quem spectat, ut sacerdos ea tantum proferat, quæ sui munera sunt, et, alio respondente, taceat. Secundo tenetur hic minister actiones ad se pertinentes ea diligenter, et animadversione tractare, ut ejus occasione nullus defectus in Missa committatur; hoc constat, quia hæc

obligatio ex natura rei sequitur, supposito usu talis ministerii; quoniam alias talis defectus merito ipsi ministro, et negligentia ejus tribueretur; ut, si, dum ampullæ ministrat, loco vini afferat aquam, vel aliquid hujusmodi; quod tale est, ut si voluntarie fiat, gravem culpam contineat; regulariter vero excusantur hujusmodi ministri a gravi culpa, quando aliquid simile committunt, ob naturalem inadvertentiam; quoniam vero sepe contingit, hujusmodi ministros, aut non esse satis instructos, nec per se omnino sufficientes, nec perfecta ratione utentes, ut in villis seu parvis oppidis sæpe accidit, ideo tune maxime debent sacerdotes ipsi vigilare, ne aliquis defectus eorum occasione committatur. Alia, quæ ad hujusmodi ministros pertinere possunt, communia sunt cæteris, qui Missam audiunt, scilicet, quod reverenter et attente assistant, ac similia; an vero hujusmodi minister peccet ministrando sacerdoti peccatori, in superioribus tractatum est, agendo de indignis ministris sacramentorum.

DISPUTATIO LXXXVIII.

DE PRÆCEPTO AUDIENDI MISSAM.

Quamvis materia hujus disputationis ad tertium Decalogi præceptum pertinere videatur, de quo tractat D. Thom. 2. 2, quæst. 122, art. 4, quoniam præcipua pars sanctificationis festorum, prout in Ecclesia observatur, in Missæ audizione posita est, nihilominus non potuit in præsentia omnino prætermitti, quoniam ad integrum atque completum Missæ tractatum necessaria est. Diximus enim in superioribus, quamvis sacerdos sit, qui propriæ ex officio offert hoc sacrificium Missæ, cæteros tamen, qui assistunt, etiam suo modo per illum offerre; et ideo, sicut de sacerdotibus diximus, quando, et quomodo offerre teneatur, ita etiam de cæteris offerentibus, qui Missæ assistunt, id explicare necesse est; praesertim quia, cum dictum sit de sacerdote offerente, et ministro adjuvante, oportet etiam de assistantibus dicere, et de eorum obligationibus; nam in cæteris, qui remote dicuntur offerre, nulla specialis obligatio considerari potest; ad assistentes autem propriæ pertinet præceptum de Missa audienda. De quo primo videndum est, an sit; deinde quomodo sit implendum, et quæ possint ab illius observatione excusare.

SECTIO I.

Utrum sit in Ecclesia præceptum de Missa audienda.

1. Non defuerunt, qui hujusmodi præceptum esse negarent, quam opinionem aliqui tribuant Angelo, verb. Feriae, num. 42, qui citans Richard., Quodlib. 4, quæst. 19, negat, omissionem Missæ in die festo esse peccatum mortale, nisi ex contemptu formali vel virtuali fiat. Quod etiam affirmavit Sum. Rosel., verb. Missa, et Turrecrem., in capit. Missas, de Consec., dist. 4; vocant autem contemptum virtuale, quando quis absque ulla legitima causa assuefit omissioni Missæ in predictis diebus. Sed hi auctores non omnino negant præceptum, sed male illud declarant.

2. Conclusio. — Dicendum est ergo, esse in Ecclesia præceptum impositum fidelibus audiendi Missam certis diebus, quos festos appellamus, quod inferius declarabimus. Hoc est de fide certum, absolute loquendo, quamvis Soto in 4, dist. 13, quæst. 2, art. 1, in fine, solum dicat, qui negaret hanc veritatem, puniendum esse, tanquam suspectum adversus sancta mandata. Probatur autem conclusio. Primo ex multis decretis, quæ habentur de Cons., dist. 1, cap. Missa, cap. Omnes fideles, et aliis, quæ in sequentibus afferemus, in quibus, et præceptum datur, et per verbum præcipiendo expresse proponitur, quod ex vi et proprietate sua necessitatem inducit, ut Augustin. ait, lib. de S. Virginitate, cap. 14 et 15. Secundo ex usu et consuetudine Ecclesiæ; nam inter prima fidei rudimenta hoc præceptum tertio loco inter Ecclesiastica numeratur; et ita est communis sensu omnium Catholicorum receptum. Tertio ex communi Doctorum omnium consensu, D. Thomæ, citato loco; Soto, 2 de Justit., quæst. 4, art. 4, et in 4, dist. 13, ubi supra; et ibi Palud., quæst. 13; et Summistarum omnium, verb. Missa, verb. Feriae, et verb. Festor. observatione; Navarr., dict. cap. Quando, et in Summ., cap. 13, num. 16, et cap. 21; Castro, lib. de Leg. pœn., cap. 5 et ultim.; et aliorum Canonist., in dictis capitibus de Consec., dist. 4. Quarto accedit congruentia; nam illi dies deputati sunt ad divinum cultum; et ideo, sicut aliquid illis diebus ab Ecclesia prohibetur, quo possint homines expediti esse ad vacandum divinis rebus, ita etiam aliquid positive præcipi oportuit, quo fideles eisdem diebus Deum colerent; sed nihil accommodatus præcipi potuit, quam ut missæ assisterent, in qua supremus Dei cultus exterior continetur.

3. Quæsito satisfit. — Cultus externus Dei est de jure naturæ. — Hinc autem oritur quæstio, an hoc præceptum mere Ecclesiasticum sit, vel aliquo modo ex naturali, aut divino jure descendat. Respondeo, supposita institutione hujus sacrificii (nam sine illa, constat nullum posse esse hujusmodi præceptum), præceptum hoc esse valde consentaneum juri naturali. Primo quidem, quia præceptum sacrificandi quodammodo est de jure naturæ; et ideo apud omnes etiam gentes servatum est, ut omnes, qui ad aliquem populum vel rem publicam pertinent, aliquo modo et aliquibus diebus congregentur et convenient ad colendum Deum eo rito sacrificandi, quem unaquæque res publica proficitur; nam, sicut sacrificium est communis et publicus cultus, qui nomine omnium offertur, ita etiam ratio ipsa postulat, ut omnes aliquando assistant, suumque consensum, et cooperationem, quomodo possunt, præbeant. Secundo, quia, sicut cultus externus Dei est de jure naturæ, ita etiam, quod tempus aliquod ad hunc cultum deputetur, ad jus nature pertinet, quamvis bujus vel illius diei designatio sit de jure positivo, ut D. Thom., dict. art. 4, ad 1, docet, et omnes cum illo; hoc autem naturale jus optime impletur, deputando aliquos dies ad colendum Deum per Missæ sacrificium, ei assistendo; hoc ergo modo dicit originem hoc præceptum a jure naturæ. Et eadem ratione est valde consentaneum juri divino; nam Deus præcepit ac voluit, se coli in Ecclesia Christi hoc genere sacrificii, juxta illud, *Hoc facite*; ergo valde consentaneum huic præcepto est, ut omnes fideles obligentur ad colendum Deum aliquando hoc sacrificio, unusquisque eo modo, quo potest; ergo, vel offerendo, vel saltem assistendo. Imo, si factum Christi consideretur, probabiliter intelligi potest verbum illud, *Hoc facite*, ita ut hoc totum comprehendat, nam ibi, et Christus sacrificavit, et discipuli assisterunt sacrificio; ergo Christus præcipiens, ut id fieret in Ecclesia, voluit et a sacerdotibus offerri, et ut fideles ei aliquando assisterent; quamvis enim ex illis verbis non colligatur, necessariam esse præsentiam populi, ut hoc sacrificium offeratur, neque teneri populum toties huic sacrificio assistere, quoties ipsum offertur, colligitur tamen probabiliter, teneri populum aliquando assistere huic sacrificio ad memo-